

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK YILLARINDA İZMİT'TE EĞİTİM

M. SERHAN YÜCEL*
TANER BİLGİN**

Giriş

Milli Mücadelenin ardından 29 Ekim 1923 tarihinde gerçekleşen Anayasa değişikliği Ankara merkezli yeni bir devleti ortaya çıkarmıştır. Bu yeni devletin kurucuları ve yöneticileri 620 yıllık Osmanlı Devletinin son yıllarında var olan eğitim kurumlarından mezun olmuşlar, yeni cumhuriyete verdikleri renk de doğal olarak Osmanlı'nın izlerini taşımıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "bir anın arkasında asırlar vardır" sözünde anlamını bulan kurumların zaman içindeki sürekliliği, önceki dönemlerle bağlantısı ve aktardığı gelenekler, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendini göstermiştir.

Türkiye'de cumhuriyet dönemi eğitim çalışmalarında yeni devletin Osmanlı'dan devraldığı eğitimin fotoğrafını çekmek, daha açık ifadeyle icmalini çıkarmak şarttır. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri gibi eğitim ve öğretim alanındaki belli başlı konularda yapılan araştırmaların önemi büyüktür. Bu noktada cumhuriyetin ilanının dördüncü ayında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanununun Türk eğitim ve öğretim sistemi açısından önemine değinmek gerekir. Öğretimde birlik oluşturmayı hedefleyen bu kanun ülkedeki bütün eğitim-öğretim kurumlarının Maarif Vekaletine (Milli Eğitim Bakanlığına) bağlanmasını öngörmektedir. Günümüzde de eğitimin temel kanunu kabul edilen bu kanun, 1982 anayasasında 174. maddeyle koruma altına alınmış "inkılap kanunlarından" bir tanesidir. Halifelik'in Kaldırılmasına dair kanun ve Şeriyeye ve Evkaf Vekaletinin Kaldırılması hakkında kanunla aynı gün çıkarılan ve eğitimde çokbaşlılığın kaldırılmasını sağlayan bu kanun, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Arap harflerinin yerine Latin Harflerinin kabul edilmesi gibi bazı yeniliklerin altyapısını oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında İzmit'te Eğitim başlıklı çalışmamızda 1923-1924 eğitim öğretim yılındaki İzmit vilayetinde eğitimin genel durumu ele alınmıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarından (ana mektepleri) bir devreli liselere (ortaokul) kadar eğitim kurumları, maarif vekilinden müstahdemine, müfettişine, öğretmenine kadar Maarif teşkilatında görev yapanlar, okul binaları, tesisler, okul yapıları ve taşınmazlar incelenmiştir.

NÜFUS VE EĞİTİME DAİR TEMEL BİLGİLER

Cumhuriyet Türkiyesinde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış olduğundan 1923 yılında İzmit'in nüfusu hakkında sağlıklı bilgiye ulaşmak zordur. 1927 sayımına göre Kocaeli'nin toplam nüfusu 286.682 olarak belirlenmiştir.¹ Nüfusun 55.790'ı İzmit'te, 83.523'ü

* Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Gölpaazarı Meslek Yüksekokulu, mserhan.yucel@bilecik.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, taner.bilgin@bilecik.edu.tr

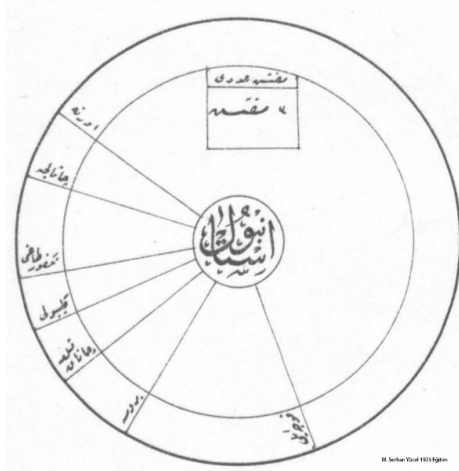
1 Umumi Nüfus Tahriri 28 Teşrinievvel 1927 Muvakkat Rakamlar, Merkezi İstatistik Müdüriyet-i Umumiyesi, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1927.

Adapazarı'nda, 24.616'sı Hendek'te, 41.050'si Kandıra'da, 25.304'ü Karamürsel'de, 30.713'ü Geyve'de ve 25.686'sı da Gebze'dedir.² Türkiye'nin toplam nüfusu 13.648.270 olduğundan İzmit Vilayetine³ toplam nüfusa oranı %2,10 olarak saptanmıştır.

1923'te Maarif Vekilinin İsmail Safa (Özler) Bey, Maarif Vekâleti Müsteşarının da Şefik (Yüreklî) olduğu görülmektedir. 1923-1924 ders yılı tamamlanmadan İsmail Safa Bey Maarif Vekillîğinden ayrılmış ve yerine Hüseyin Vasıf (Çınar) Bey getirilmiştir. Yine ders yılı içinde Şefik Beyin yerine Prof. Fuad Köprülü Müsteşar olmuştur.⁴

Millî Eğitim Bakanlığının merkez teşkilatında çalışanlar, cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarihinde hem sayı, hem de aldıkları maaş bakımından mütevazı ölçülerde kalmıştır. Örnek olarak cumhuriyetin ilk yılında Maarif Vekâleti Teftiş Heyetinde toplam 6 müfettiş görev yapmaktaydı. Ders senesi içinde 9 müfettiş kadrosu daha ihdas edilmiş, ancak bu kadroların bir kısmı münhal kalmıştır. Ders yılı sonunda ülke genelinde görev yapan yalnızca 10 müfettiş bulunmaktaydı. Ülke 6 teftiş bölgesine ayrılmış, bu bölgelerden Ankara ve İstanbul'da 3 müfettiş görevlendirilmişken, Trabzon, Elazığ, İzmir ve Adana bölgelerinde birer müfettiş çalışmaktaydı. İzmit vilayetinin de bulunduğu İstanbul Teftiş bölgesi Edirne, Çatalca, Tekfurdağı, Gelibolu, Çanakkale, Bursa ve İstanbul olmak üzere 8 vilayetten oluşuyordu.⁵ 1923-1924 Ders Yılında Maarif Vekaleti Teftiş Heyeti İstanbul Bölgesine ilişkin bilgiler Grafik 1'de verilmiştir.

Grafik 1-1923-1924 Ders Yılında Maarif Vekaleti Teftiş Heyeti İstanbul Bölgesi

BİR DEVRELİ LİSELER (ORTAOKULLAR)

Cumhuriyetin ilk yılında İzmit Vilayetinde İzmit Lisesi ve Adapazarı Lisesi olmak üzere iki adet Bir Devreli Erkek Lisesi (ortaokul) bulunmaktaydı. Yatılı öğrencinin bulunmadığı bu okullardan İzmit Lisesinde toplam 225 öğrenci, Adapazarı Lisesinde de 99 öğrenci eğitim görmekteydi. Her iki okulda da 3 memur görev yaparken, İzmit Lisesinde 19, Adapazarı Lise-

2 "Umumi Nüfus ...".

3 Nuray Keskin, Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye'de İller Yönetimi, Ankara, 2007.

4 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitimden İzler (1923-1930), Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1999.

5 Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1339-1340 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul, 1341, s.37.

sinde 18 öğretmen ders vermekteydi.⁶ 1923-1924 Eğitim Yılında İzmit'te Bulunan Bir Devreli Erkek Liselerine ilişkin bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. 1923-1924 Eğitim Yılında İzmit'te Bulunan Bir Devreli Erkek Liseleri

Lise	İptidai Sınıfları			Toplam	Birinci Devre Sınıfları				Toplam	Genel Toplam
	Gündüzlü	Yatılı			Gündüzlü	Yatılı				
		Ücretli	Parasız			Ücretli	Parasız			
İzmit Lisesi	209	-	-	209	8	8	-	-	16	225
Adapazarı Lisesi	80	-	-	80	7	12	-	-	19	99

Tablo 2. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan Bir Devreli Erkek Liselerinin Memur ve Muallimleri

	Memurlar		Kısmi İptidai Muallimleri		Kısmi Tali Muallimleri		Genel Toplam	
	Asıl	Vekil	Asıl	Vekil	Asıl	Vekil	Asıl	Vekil
İzmit Lisesi	3	-	6	-	5	5	14	5
Adapazarı Lisesi	3	-	4	-	11	-	18	-

Cumhuriyetin ilk yılında İzmit ve ilçelerinde İmam Hatip Mektepleri bulunmuyordu.⁷ Türkiye genelindeki 29 İmam Hatip Mektebinden İzmit'e en yakın olanları İstanbul, Bursa ve Bolu'da öğretim faaliyetini sürdürmekteydi. Türkiye genelindeki 2 Meslek İdadisi de biri Mersin Ticaret İdadisi, diğeri de Aydın Sanayi İdadisi olmak üzere yine İzmit'e oldukça uzak yerlerde açılmıştı.⁸ Türkiye genelinde faaliyet gösteren 13 Darülmuallimin ve 7 Darülmuallimat arasında İzmit'e yakın olanlar İstanbul ve Bursa vilayetlerindeydi.⁹

İLKOKULLAR

1923-1924 ders yılında Türkiye genelinde bulunan 4.770 adet ilkokulun 185'i (%3,87) İzmit'teydi.¹⁰ İlkokul sayısı yaklaşık nüfusa oranla Türkiye ortalamasının üstünde olmakla birlikte sınıf sayıları açısından Türkiye geneliyle anlamlı bir fark görülmemektedir. İlkokulların sınıflara ve derslik sayılarına göre dağılımı Tablo 3 ve 4'te verilmiştir.¹¹

6 "1339-1340 lhs. M.", s.42.

7 "1339-1340 lhs. M.", s.46.

8 "1339-1340 lhs. M.", s.44-86

9 "1339-1340 lhs. M.", s.44

10 "1339-1340 lhs. M.", s.50-52

11 İzmit vilayetinde 6 okul 3 binada eğitim faaliyetini yürüttüğünden okul sayısının bazı yerde 182 bazı yerde 185 olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde Türkiye genelinde okul sayılarının farklı olması bu sebeptedir.

Tablo 3. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokulların Sınıflara Göre Dağılımı

		İzmit Toplamı	Türkiye Toplamı
Bir Sınıflı	Kız	3	47
	Erkek	12	869
İki Sınıflı	Kız	3	79
	Erkek	35	993
Üç Sınıflı	Kız	2	107
	Erkek	57	943
Dört Sınıflı	Kız	7	86
	Erkek	34	538
Beş Sınıflı	Kız	3	58
	Erkek	14	302
Altı Sınıflı	Kız	4	212
	Erkek	11	536
Toplam	Kız	22	589
	Erkek	163	4181
Genel Toplam		185	4.770

Tablo 4. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokulların Dershanelerine Göre Dağılımı

		İzmit Toplamı	Türkiye Toplamı
Bir Dershaneli	Kız	8	162
	Erkek	146	3.024
İki Dershaneli	Kız	9	136
	Erkek	7	493
Üç Dershaneli	Kız	3	90
	Erkek	4	213
Dört Dershaneli	Kız	-	66
	Erkek	2	139
Beş Dershaneli	Kız	-	17
	Erkek	1	61
Altı Dershaneli	Kız	1	95
	Erkek	2	173
Numune	Kız	1	23
	Erkek	1	78
Toplam	Kız	22	589
	Erkek	163	4.181
Genel Toplam		185	4.770

Cumhuriyetin ilk yılında İzmit ve ilçelerinde toplam 33 ilkokul kapalı kalmıştır. Neden olarak 19'unda öğretmensizlik, 14'ünde de uygun okul binası bulunamaması gösterilmiştir. 1923-1924 ders yılında Türkiye genelinde uygun okul binası bulunmadığından toplam 44 okulun kapalı kaldığı dikkate alındığında bu sayının %32'sine karşılık gelen 14'ünün İzmit'te olması dikkati çekmektedir. Kapalı kalan ilkokullara ilişkin bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Kapalı Bulunan İlkokullar

	İzmit	Türkiye Toplamı
Öğretmensizlik Yüzünden	19	473
Uygun Okul Binası Bulunamadığından	14	44
Toplam	33	517

Cumhuriyetin ilk yılında İzmit ve ilçelerinde bulunan ilkokul binalarının özelliklerine baktığında okul olarak yapılmış binaların tamamının Milli Emlak statüsünde olduğu dikkati çekmektedir. İzmit'teki ilkokul binalarının sağlığa uygunluğu Türkiye ortalamasının oldukça yüksektir, yine ilkokul binalarının okul olmaya uygunluğu da Türkiye ortalamasından fazladır. Ayrıca İzmit'teki ilkokul binalarının %78'i ahşaptır. Bu oran, Türkiye ortalamasının (%35,7) çok üstündedir. İzmit'te ilkokul binalarının 11'ine toplam 142 lira kira ödenmiş, yeni yapılmakta olan 1 ilkokul binası için de 3.000 lira tahsisat ayrılmıştır.¹² 1923-1924 ders yılında İzmit'te bulunan ilkokul binalarının özellikleri Tablo 6, 7, 8 ve 9'da verilmiştir.

Tablo 6. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokul Binalarının Özellikleri-1

	Okul Olarak Yapılmış				Okul Olarak Yapılmamış				Toplam
	Mille-te Ait	Vakıf-lara Ait	Şahsa Ait	Diğer	Mille-te Ait	Vakıf-lara Ait	Şahsa Ait	Diğer	
İzmit	146	-	-	-	25	-	9	2	182
Türkiye	2.503	91	41	25	1.070	137	765	128	4.860

Tablo 7. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokul Binalarının Özellikleri-2

	Sağlığa Uygunluk			Okula Uygunluk		
	Sihhi	Değil	Top-lam	Uygun	Değil	Top-lam
İzmit	172	10	182	103	79	182
Türkiye	2.749	2.011	4.860	1.971	2.789	4.860

Tablo 8. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokul Binalarının Özellikleri-3

	Bahçesi olup olmadığı				İlkokul Binalarının Özelliği				
	Var	Yok (ola-bilir)	Yok (ola-maz)	Toplam	Taş veya Tuğla	Ahşap	Kargir	Kerpiç	Toplam
İzmit	79	45	58	182	11	142	24	5	182
Türkiye	1.483	867	2.410	4.860	1.135	1.699	777	1.145	4.756

12 "1339-1340 İhs. M.", s.56-60

Tablo 9. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokul Binalarının Özellikleri-4

	Verilen Kira		Yeni İnşaat	
	Kira verilen bina adedi	Kira Miktarı Lira	Mektep Adedi	Tahsisat Lira
İzmit	11	142	1	3.000
Türkiye	1.135	16.990	250	827.300

Cumhuriyetin ilk yılında İzmit ve ilçelerinde bulunan ilkokullarda ders yılı başında mevcut öğrenci sayıları Tablo 10'da, ders yılı içinde okuldan ayrılan öğrencilere ilişkin bilgiler Tablo 11'de ve yıl içinde okula yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları Tablo 12'de verilmiştir. Buna göre ders yılı başında İzmit vilayeti genelinde 10.596 öğrenci ilkokula kayıt yaptırmıştır. Ders yılı başında kayıt yaptıran bu öğrencilerin %35,9'unun cinsiyetinin kız olmasının yanında bu oran Türkiye genelinde yalnızca %18,5'dur. Görüldüğü gibi, İzmit'te 1923-24 ders yılında kız öğrencilerin oranı Türkiye geneline göre çok yüksektir. Söz konusu ders yılında İzmit vilayeti dahilinde 1.673 ilkokul öğrencisi okulu terk etmiş, 1.228 öğrenci de yeni kayıt yaptırmıştır.¹³

Tablo 10. 1923-1924 Ders Yılı Başında Sınıflarda Mevcut Öğrenci

	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf		Beşinci Sınıf		Altıncı Sınıf		Toplam	
	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk
İzmit	2.527	3.798	719	1.566	355	883	122	380	49	120	28	49	3.800	6.796
Türkiye	30.940	147.532	11.453	50.763	6.717	27.051	3.929	13.794	2.187	6.667	1.432	3.652	56.658	249.629

Tablo 11. 1923-1924 Ders Yılı İçinde Okulu Terk Edenler

	Vefat		Hastalık Yaşı geçtiğinden		İhraç edilenler						Fakir hali yüzünden		Diğer Sebeplerden		Toplam	
	Kız	Erk	Kız	Erk	TC vatandaşlığı olmadığından		Cezaen		Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk
İzmit	7	18	46	82	52	42	3	3	0	0	111	175	512	622	731	942
Türkiye	138	705	393	1.291	269	1.148	31	77	2	16	1.715	12.187	6.018	17.954	8.566	33.378

13 "1339-1340 İhs. M.", s.56-62

Tablo 12. 1923-1924 Ders Yılı İçinde İlkokullara Yeniden Alınan Öğrenci

	Kız	Erkek
İzmit	369	859
Türkiye	10.358	39.003

1923-1924'te İzmit Vilayetindeki ilkokullarda yıl sonu sınavlara gidilirken mevcut öğrenci sayıları Tablo 13'te verilmiştir. İzmit'teki kız öğrenci oranının yüksekliği burada da dikkati çekmektedir. Özellikle ilkokul birinci sınıflarda Türkiye genelinde kız öğrencilerin toplam öğrenciye oranı %18,2 iken İzmit'te bu oran %40,1'e kadar yükselmektedir.

Tablo 13. 1923-1924 Ders Yılında Yıl Sonu Sınavları Öncesinde Mevcut Öğrenci Sayıları

	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf		Beşinci Sınıf		Altıncı Sınıf		Toplam	
	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk
İzmit	2.477	3.697	722	1.517	298	792	110	308	38	114	24	54	3.669	6.482
Türkiye	34.250	152.687	11.595	50.344	6.603	26.808	3.855	13.373	2.054	6.455	1.384	3.593	59.741	253.260

1923-1924'te İzmit Vilayetindeki ilkokullarda yıl sonu sınav sonuçları Tablo 14'te verilmiştir. Buna göre başarı oranı kız öğrencilerde %53,1 erkek öğrencilerde de %59,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde kız öğrencilerde %66,2 erkek öğrencilerde de %68,1 başarı oranları dikkate alındığında gerek kızların gerekse erkeklerin başarı oranlarının Türkiye ortalamasının altında seyrettiği dikkati çekmektedir. İzmit ortalamasının düşük kalmasında, ikmale (bütünleme) kalmakla birlikte ikmal (bütünleme) sınavına giren öğrenci sayısının düşük seviyede gerçekleşmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 14. 1923-1924 Ders Yılında İlkokul Yıl Sonu Sınav Sonuçları¹⁴

	Geçenler				Kalanlar				Toplam	
	Sene Sonu		Bütünleme		Sene Sonu		Bütünleme			
	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk	Kız	Erk
İzmit	1.735	3.882	18	35	1.700	2.640	37	31	3.490	6.588
Türkiye	37.765	166.332	1.605	6.077	18.550	76.411	1.561	4.601	59.481	253.321

14 Genel sınavlar öncesinde İzmit vilayetinde 1 okulun sınavının yapılamamasından dolayı sınav sonucundaki toplam 73 eksik kalmıştır.

1923-1924'te İzmit Vilayetindeki ilkokullarda 20'si kadın 236'sı erkek toplam 256 öğretmen görev yapmaktaydı. Kadın öğretmenlerin, öğretmenler içindeki payı İzmit'te %7,8 düzeyindeydi. Bu oran Türkiye genelinde %10,5 olduğundan İzmit vilayetindeki kadın öğretmen oranı, Türkiye ortalamasının altındadır. Ancak Maarif Vekaletince İzmit'e tahsis edilen 260 ilkokul öğretmeni kadrosundan yalnızca %1,5'u boş kalmıştır. Halbuki Türkiye genelinde ilkokul öğretmeni olarak 9.950 kadro tahsis edilmiştir, bunlardan 885'i münhaldir. Dolayısıyla Türkiye genelinde 1923-24 ders yılında ilkokul öğretmen kadrolarının %9,1'i boştur.¹⁵ İllkokul öğretmenlerinin sayıları ve açık bulunan kadrolar Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. 1923-1924 Ders Yılında İllkokul Öğretmenleri ve Açık Bulunan Kadrolar

	Mevcut Öğretmenler			Boş Öğretmen Kadroları			Kadro gereğince olması gereken öğretmenler
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
İzmit	20	236	256	0	4	4	260
Türkiye	953	8.162	9.065	30	855	885	9.950

Diğer taraftan 1923-1924'te İzmit vilayetindeki ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin mezun oldukları okullarda Darülfünun ilk sırayı almakta, burayı Medrese ve ortaokullar izlemektedir. Türkiye genelinde yeterlik belgesi olmaksızın (ehliyetnamesiz) çalışan öğretmenlerin sayısı çok yüksektir, ancak İzmit'teki ilkokullarda ehliyetnamesiz çalışan öğretmenler, hem sayı hem oran olarak düşük düzeyde kalmaktadır. Tablo 16'da ilkokul öğretmenlerinin mezun oldukları okullar ve yeterlik belgesine sahip olmayanlar verilmiştir.

Tablo 16. 1923-1924 Ders Yılında İllkokul Öğretmenlerinin Menşei

Darülfünun Mezunu		Öğretmenlik Mezunu		Yüksek Mektepler		Geçici Ehliyetnameli										Ehliyetnamesiz	
						İlk Mekteplerden		Orta Mekteplerden		Muntazam tahsil görmemiş		Medrese		Diğer Menşelerden			
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek

15 "1339-1340 İhs. M.", s.62-66

Türkiye	378	2.356	16	295	9	243	238	1.299	51	612	10	142	711	52	543	149	1.958
İzmit	9	67	0	2	0	3	6	17	0	36	0	5	56	2	20	3	29

1923-1924'te İzmit vilayetindeki ilkokullarda görev yapan 20'si kadın 256 öğretmenin yaşları, çalışma süreleri ve maaşları Tablo 17'de verilmiştir. Buna göre İzmit'te Türkiye ortalamasına paralel olarak ilkokul öğretmenlerin %53,9'una karşılık gelen 138'i 18-30 yaş dilimindedir. 1-6 yıl arası kıdeme sahip 182 öğretmen bulunmaktadır, bu öğretmenlerin İzmit vilayetindeki toplam öğretmene oranı da %71,1 düzeyindedir. İzmit'teki ilkokul öğretmenlerinin %60,9'u (156 öğretmen) 600 kuruşun altında maaş almaktadır. Diğer öğretmenlerin de 601-1000 kuruş arası maaş aldıkları görülmektedir.

Tablo 17. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te Bulunan İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Yaşları, Kıdemleri ve Maaşları

Öğretmenlerin Yaşları	18-30	31-40	41-50	51-60	Toplam
İzmit	138	60	47	11	256
Türkiye	4.471	2.849	1.281	456	9.062

Öğretmenlerin Kıdemleri	1-6	7-15	16-25	26'dan Fazla	Toplam
İzmit	182	61	10	3	256
Türkiye	5.530	2.623	754	155	9.062

Öğretmenlerin Maaşları	600 Kuruşa Kadar	601-1.000 Kuruş	1.001-2.000 Kuruş	2.001-3.000 Kuruş	Toplam
İzmit	156	99	1	0	256
Türkiye	4.205	4.657	442	4	9.308

1923-1924'te İzmit vilayetindeki ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin 5'i görevden ayrılmış, ancak ders yılı içinde 20 öğretmen daha eğitim camiasına katılmıştır. Görevden ayrılan 5 öğretmenin 3'ünün ihraç edilmiş olması dikkati çekmektedir. Nitekim Türkiye genelinde 1923-1924 ders yılında 8 öğretmen ihraç edilmiştir, bunların 3'ü İzmit vilayetinde görev yapmaktadır.

Tablo 18. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'te İlkokul Öğretmenlerinin Hareketliliği

	Yeniden Mesleğe Giren Öğretmenler						Meslekten Çekilen Öğretmenler																
	Darülmüallimin Mezunu		Geçici Ehliyetnameli		Diğer Menşelerden		Toplam	Vefat		Hastalık Sebebiyle		Azil		İhraç		Tekait (Emekli)		Kendi Arzusıyla		Diğer Sebeplerle		Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		
İzmit	0	8	0	7	0	5	20	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	1	1	5
Türkiye	24	228	19	200	36	413	920	2	29	0	5	2	29	0	8	2	12	15	133	1	40	278	

1923-1924'te İzmit Vilayetindeki ilkokullarda toplam 41 hademe görev yapmaktadır. 9'u kadın olan bu hademeler bahçıvanlık, aşçılık, muhasiplik vb. gibi başka bir meslek veya beceriye sahip değildir. Hademe sayıları Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. 1923-1924 Ders Yılında İzmit'teki İlkokullarda Bulunan Hademe Sayıları

	Fenni ve Mesleği		Adi		Toplam
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
İzmit	0	0	9	32	41
Türkiye	2	5	322	1.731	2.160

ANAOKULLARI

1923-1924'te İzmit vilayetinde 5 anaokuluna 222 öğrenci devam etmekteydi. Okul öncesi dönem; kişinin sosyal ve fiziki açıdan hayata hazırlandığı evre olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde anaokulları, 1913 yılında ilkokulların birinci basamağı olarak açılmaya başlanmış, sayıları kısa sürede artmıştır.¹⁶ Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında bina, öğretmen ve ödenek sıkıntısı, ilkokullardaki eğitimde zorluklara yol açtı, bu nedenle anaokullarının en azından bir süreliğine ilkokullarla birleşmesine, daha doğru bir ifadeyle rafa kalkmasına karar verilmiştir.¹⁷

1923-1924 ders yılında, Türkiye genelinde toplam 80 anaokulu mevcuttu. 5.880 öğrencinin devam ettiği bu okullarda toplam 136 öğretmen görev yapıyordu.¹⁸ 1923-1924 ders yılında

16 Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1924 – 1925 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul, 1926.

17 Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi 5. Cilt, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s.2041.

18 Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1925 – 1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul,

İzmit vilayetinde ve Türkiye genelinde anaokullarına ilişkin bilgiler Tablo 20'de verilmektedir.

Tablo 20. 1923-1924 Eğitim Öğretim Yılında (1339-1340 Ders Senesi) Anaokulları

Vilayet	Anaokulu Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Bir yıllık toplam masraf
Kocaeli	5	5	258	2.365,00
Toplam	80	136	5.880	75.086,00

SONUÇ

Türkiye'de cumhuriyetin ilanının ardından eğitim alanında köklü değişimler yaşanmış, özellikle 1924 Martında çıkan Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu dönüşümün öncüsü olmuştur.¹⁹ Yeni devletin Osmanlıdan devraldığı eğitimin İzmit vilayetindeki icmaline bakıldığında birçok alanda Türkiye ortalamasının üzerinde seyreden bir yapı gözlemlenmektedir. Türkiye'nin toplam nüfusunun yaklaşık %2,10 kadarına sahip olan İzmit Vilayeti, İstanbul Teftiş bölgesine bağlıydı ve İzmit Lisesiyle Adapazarı Lisesi olmak üzere iki adet bir devreli erkek lisesine (ortaokul) sahipti. Yatılı öğrencinin bulunmadığı bu okullarda toplam 324 öğrenci eğitim görmekteydi. 6 memurun görev yaptığı okullarda 37 öğretmen ders vermekteydi.

1923-1924 ders yılında Türkiye genelinde bulunan ilkokulların %3,87'si İzmit'teydi. İlkokul binalarının %78'inin ahşap olması dikkat çekmektedir, zira bu oran, Türkiye ortalamasının (%35,7) çok üstündedir. Cumhuriyetin ilk yılında İzmit ve ilçelerinde bulunan ilkokullara ders yılı başında 10.596 öğrenci ilkokula kayıt yaptırmıştır. Ders yılı başında kayıt yaptıran bu öğrencilerin %35,9'unun cinsiyetinin kız olmasının yanında bu oran Türkiye genelinde yalnızca %18,5'dur. İzmit vilayetinde 1923-24 ders yılında velilerin kız çocuklarını okula göndermede Türkiye geneline çok daha istekli davrandıkları söylenebilir. Ancak aynı istek ikmal imtihanlarında (bütünleme sınavlarında) devam etmemektedir. Çünkü İzmit vilayetinde bütünleme sınavına giren öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının oldukça altındadır.

1923-1924'te İzmit vilayetindeki ilkokullarda kız öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranının fazlalığı dikkat çekerken, kadın öğretmen oranı açısından aynı durum söz konusu değildir. Türkiye genelinde kadın öğretmenler %10,5 düzeyindeyken İzmit ilkokullarında 20'si kadın toplam 256 öğretmen (%7,8) görev yapmaktaydı. Öte yandan Maarif Vekaletince İzmit'e tahsis edilen 260 ilkokul öğretmeni kadrosundan yalnızca %1,5'ü boş kalmıştır. Türkiye genelinde bu oran %9,1'i bulmaktadır.

Öğretmenlerin mezun oldukları okullar incelendiğinde Darülfünun ilk sırayı almakta, Darülfünun mezunlarını Medrese mezunları takip etmektedir. Yarıdan fazlasının (%53,9) 30 yaşın altında olduğu tespit edilen öğretmenlerin yine büyük çoğunluğu (%71,1) 1-6 yıllık kıdeme sahiptir. Aldıkları maaş açısından ise öğretmenlerin %60,9'u en alt kategori olarak verilen 0-600 kuruş arasında kalmaktadır. 1923-1924'te İzmit vilayetindeki ilkokullarda görev yapan

¹⁹1928, s.142-143.

19 Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007 (11. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2007.

öğretmenlerin 3'ünün ihraç edilmiş olması da ilginç bir istatistiksel bilgidir. Nitekim Türkiye genelinde 1923-1924 ders yılında 8 öğretmen ihraç edilmiştir, bunların 3'ü İzmit vilayetinde görev yapmaktadır. Son olarak 1923-1924'te İzmit vilayetinde 5 anaokulu mevcuttur, toplam 222 öğrencisi olan bu okullar bir yıl sonra kapanmıştır.

İzmit vilayeti birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da İstanbul'a yakın olmasının avantajlarından (münhal kadroların azlığı, nitelikli öğretmenlerin bulunması gibi) faydalandığı gibi bazı dezavantajları da (meslek okulları ve liselerin açılmaması, müfettiş azlığı vb) yaşamak zorunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007 (11. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2007.
- Ergin, Osman, Türk Maarif Tarihi 5. Cilt, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- Keskin, Nuray, Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye'de İller Yönetimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2007.
- Koçer, Hasan Ali, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1991.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitimden İzler (1923-1930), Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1999.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler 1920-2010, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2010.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1339-1340 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul, 1341.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1924 – 1925 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul, 1926.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1925 – 1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.
- Umumi Nüfus Tahriri 28 Teşrinievvel 1927 Muvakkat Rakamlar, Merkezi İstatistik Müdüriyet-i Umumiyesi, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1927.